

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย

THE SYNTHESIS OF RESEARCH RESULTS ON ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT OF DAM'S CONSTRUCTION PROJECTS IN THAILAND

วิไลพร อัจฉมนตรี
Wilaiporn Atmontri
ธนวัฒน์ พิมลจิตา
Thanawat Pimoljinda
สุรเมศวร์ พิริยวัฒน์
Surames Piriyawat

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
Graduate School of Public Administration
ชลบุรี
Chon Buri

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสถานะองค์ความรู้การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ด้านวิธีวิทยาการวิจัย และด้านผลการศึกษา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอก จำนวน 29 เรื่อง ผลการวิจัย พบว่า ด้านแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย มีหลายแนวคิด เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการปัญหา แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งและการเจรจาต่อรอง แนวคิดคุณภาพชีวิต แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น ด้านวิธีวิทยาการวิจัย พบว่า มีการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ มากที่สุด (44.82%) รองลงมาเป็นการวิจัยผสมผสาน (31.41%) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (24.14%) ด้านผลการศึกษาทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคม ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และผลกระทบด้านคุณภาพชีวิต มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ข้อเสนอแนะในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมควรมีการนำ แนวคิดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) และแนวคิดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Principle) มาประยุกต์ใช้ให้มากขึ้น

คำสำคัญ: การสังเคราะห์งานวิจัย, การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม, โครงการสร้างเขื่อน

ABSTRACT

This synthesis research aims to study the analytical knowledge status of the environmental impacts caused by dam construction projects in Thailand. The study focused on three the research perspectives include Meta Theory, Meta Methodology and Meta Result. The qualitative research methodology is used. Twenty-nine master and doctoral degree research papers are use as the research sample. The research findings reveal that various research concepts are applied for the scope of studies. These include; problem management, conflict and negotiation management, quality of life and human security. In term of Meta Methodologies, the finding reveals that 44.82% of the quantitative research method is used. The next

frequently used methods is the Mixed Method which yield to 31.04% where as the Qualitative Method is 24.14. The meta research results can be categorized into 5 categories these include economic impact, social impact, cultural impact, environmental impact, quality of life impact. These findings consistently report same findings. Recommendation from this study were the studies of Environmental Impact Assessment should apply the concept of Sustainable Development and Public Participation Principle.

Keywords : Synthesis, Environmental Impact Assessment, Dam

บทนำ

ปัจจุบัน พบว่าประเทศไทยมีเขื่อนจำนวนทั้งสิ้น 682 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ (กรมป่าไม้, 2551) โดยการก่อสร้างและกระบวนการบริหารจัดการเขื่อนทั้งหมด อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐผ่านองค์กรใหญ่ ที่สำคัญ 2 องค์กร คือ กรมชลประทาน และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การสร้างเขื่อนมักเกิดจากผลของนโยบายในการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ด้านการใช้พลังงานและการชลประทานเพื่อขยายพื้นที่ เพาะปลูกพืชผลทางเกษตร อย่างไรก็ตามแม้การสร้างเขื่อน จะสามารถสนองตอบตามนโยบายของการพัฒนาดังกล่าวได้ แต่การสร้างเขื่อนก็นำไปสู่ปัญหาผลกระทบด้านลบ ซึ่งส่งผล ต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่ต้องอาศัยและพึ่งพิง ทรัพยากรธรรมชาติ (ณชพงค์ จันจุฬา, 2552)

เมื่อเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหลายด้านตามมา อันสืบเนื่อง มาจากการมีโครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นตามแนวนโยบายการ พัฒนาด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ ในแต่ละ รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยนั้น จึงเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งที่รัฐบาล ต้องลงทันทหาทางแก้ไขกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และเครื่องมือที่ รัฐบาลจะต้องนำมาใช้ในการควบคุมและป้องกันปัญหา สิ่งแวดล้อมทั้งหลายนั้นคือการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) (Colombo, 1992) การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเครื่องมือ อย่างหนึ่งที่ประเทศพัฒนาแล้วต่างนำมาใช้ในงานจัดการ สิ่งแวดล้อม เนื่องจากการพัฒนาอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติได้ หากไม่ผนวกการพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย ดังนั้น การป้องกันและการแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยผ่านกลไก การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม พร้อมกับส่งเสริมให้มีการ ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ประเทศมีจำกัดอย่างระมัดระวังและมี ประโยชน์สูงสุด จึงเป็นหนึ่งในแนวทางที่ช่วยพัฒนาควบคู่กับ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ประเทศไทยได้นำระบบการ วิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม มาใช้ในการบริหารจัดการด้าน

สิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 และได้มีการปรับปรุงทั้งใน ด้านกฎระเบียบ ด้านวิชาการ และด้านบริหารจัดการ เพื่อให้ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งให้สอดคล้องกับหลักสากลที่อารยประเทศได้กำหนดขึ้น เนื่องจากเทคโนโลยีที่ใช้ในการพัฒนามีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม, 2551) ในส่วนของประเทศไทยกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment) พบว่า มีหลักกฎหมายสำคัญ ที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ฉบับ ได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 67 วรรคสอง และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 46 ถึง มาตรา 51 (ทศวรรณ เวียงธีรวัฒน์, 2556) ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 67 วรรคสอง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 67 วรรคสอง) ได้บัญญัติไว้ว่า การดำเนินโครงการหรือ กิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และ สุขภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่

1. จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพ สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน
2. จัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของ ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน และ
3. ให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กร เอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบัน อุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากร ธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการ ดำเนินการดังกล่าว

ศศิธร ศักดิ์เทวินทร์ (2551) กล่าวว่า การสังเคราะห์ งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis) เป็นการศึกษา วิจัยเพื่อมุ่งตีความเนื้อหาการวิจัยซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปรวมของงาน

วิจัยจากประเด็นปัญหาเดียวกัน การพิจารณาถึงองค์ความรู้ของข้อค้นพบจากงานวิจัย นักวิจัยให้ความสนใจและเริ่มหันกลับมาทบทวนวิธีการคิด และวิธีปฏิบัติในการวิจัยของตนเป็นการปรับปรุงพื้นฐานความคิด กระบวนการในการศึกษาวิจัย เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ธีระพร วีระถาวร (2545) ได้ระบุว่าปัจจุบันงานวิจัยมีมากขึ้น และมีความซ้ำซ้อนกันเป็นจำนวนมาก ดังนั้นความจำเป็นในการสังเคราะห์งานวิจัย เพราะจะทำให้ให้นักวิจัยรุ่นหลังสามารถนำงานวิจัยที่มีการสังเคราะห์เป็นระบบมาเป็นฐาน และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วยระบบเดียวกันโดยไม่ต้องตั้งต้นศึกษาตั้งแต่งานวิจัยเรื่องแรก

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย โดยการใช้การสังเคราะห์งานวิจัยด้วยวิธีการสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

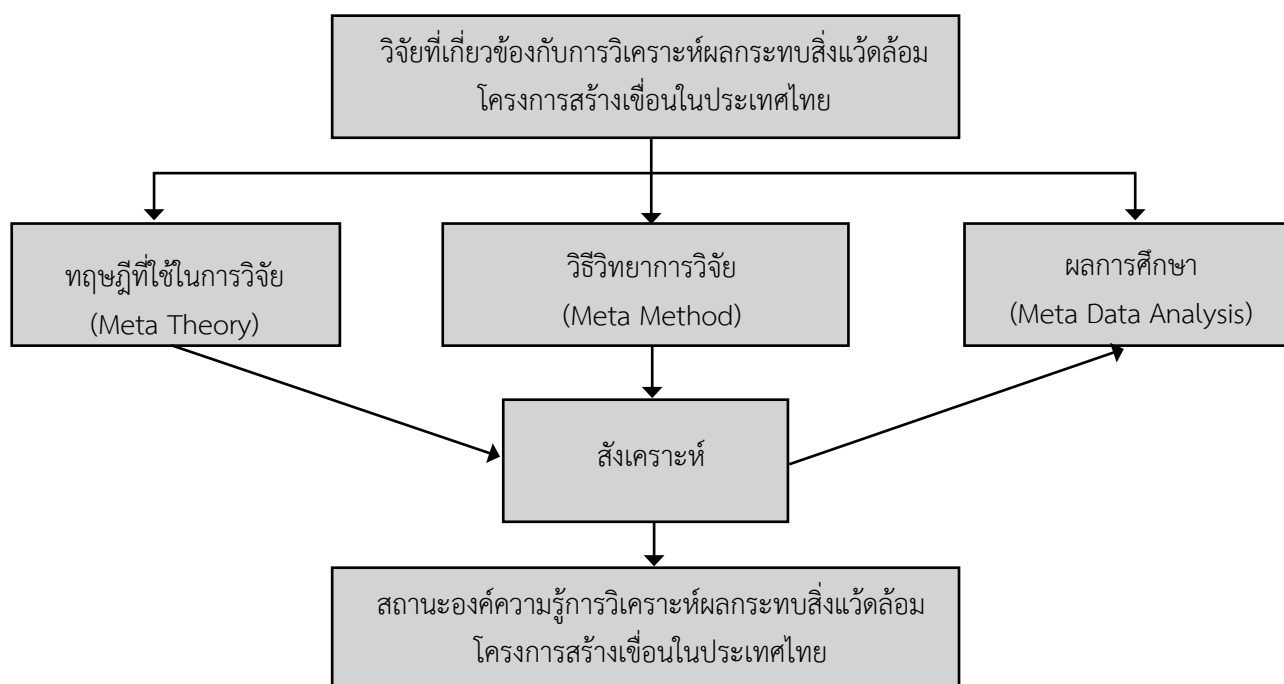
เพื่อสำรวจสถานะองค์ความรู้การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทยใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory) ด้านวิธีวิทยาการวิจัย (Meta Method) และด้านผลการศึกษา (Meta Data Analysis)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบสถานะองค์ความรู้การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทยใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory) ด้านวิธีวิทยาการวิจัย (Meta Method) และด้านผลการศึกษา (Meta Data Analysis)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Peterson, Thorne, Canam and Jillings (2001) มาเป็นกรอบแนวทางในการสังเคราะห์ ซึ่งได้เสนอแนวทางในการสังเคราะห์งานวิจัยในเชิงคุณลักษณะหรือเชิงบรรยาย (Qualitative Synthesis) ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory) ด้านวิธีวิทยาการวิจัย (Meta Method) และด้านผลการศึกษา (Meta Data Analysis) แสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยระดับปริญญาโทและเอก ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ. 2534-2558 โดยถือการสำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อสิ้นเดือน เมษายน 2558 เป็นเกณฑ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 54 เรื่อง

2. ขั้นตอนในการวิจัย

2.1 สืบค้นงานวิจัยระดับปริญญาโทและปริญญาเอก จากฐานข้อมูล Thai Library Integrated System (ThaiLIS) ที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ. 2534-2558 จำนวน 54 เรื่อง

2.2 ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากงานวิจัยระดับปริญญาโทและปริญญาเอก 54 เรื่อง โดยใช้คำสำคัญ (Keywords) เป็นเกณฑ์ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 29 เรื่อง ดังนี้

- 2.2.1 การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
- 2.2.2 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
- 2.2.3 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ
- 2.2.4 ผลกระทบด้านสังคม
- 2.2.5 ผลกระทบด้านวัฒนธรรม
- 2.2.6 ผลกระทบด้านคุณภาพชีวิต
- 2.2.7 เขื่อน/โครงการสร้างเขื่อน

2.3 ดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์งานวิจัยเชิงคุณลักษณะหรือเชิงบรรยาย (Qualitative Synthesis) ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory) ด้านวิธีวิทยาการวิจัย (Meta Method) และด้านผลการศึกษา (Meta Data Analysis)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล (Record Form) การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เพื่อใช้ในการทำวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยบันทึกข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Data) ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสาร และตำราเกี่ยวกับการสังเคราะห์งานวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสรุปลักษณะรายละเอียดของงานวิจัย

3.2 สร้างแบบบันทึกข้อมูลรายละเอียดของงานวิจัย การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนที่จำเป็นต่อการสังเคราะห์

3.3 นำแบบบันทึกข้อมูล (Record Form) ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

3.4 ปรับปรุงแก้ไขแบบบันทึกข้อมูล (Record Form) ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกข้อมูล (Record Form) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบหน่วยบริบท (Contextual Unit) โดยการแบ่งรูปแบบของหัวข้อเรื่อง (Categories) ที่ทำการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

1. ด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory)

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ. 2534-2558 สามารถจำแนกข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี ที่ผู้ศึกษานำมาใช้เป็นกรอบการศึกษา ดังนี้

- 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการปัญหา
- 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งและการเจรจาต่อรอง
- 1.3 แนวคิดคุณภาพชีวิต
- 1.4 แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์
- 1.5 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ
- 1.6 แนวคิดการประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจ
- 1.7 แนวคิดการประเมินผลกระทบด้านสังคม
- 1.8 แนวคิดการประเมินผลกระทบด้านวัฒนธรรม
- 1.9 แนวคิดการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
- 1.10 แนวคิดการปิดล้อมชุมชน
- 1.11 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535
- 1.12 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 67 วรรคสอง

2. ด้านวิธีวิทยาการวิจัย (Meta Method)

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย

สามารถจำแนกข้อค้นพบเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัย ที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบการศึกษา ได้แก่ การออกแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

2.1 การออกแบบการวิจัย พบว่า รูปแบบการวิจัยที่ผู้วิจัยดำเนินการประกอบไปด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่ การวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิง

ตารางที่ 1 รูปแบบการวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

การออกแบบการวิจัย	จำนวน	ร้อยละ
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	13	44.82
การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	7	24.14
การวิจัยผสมผสาน (Mix Methodology)	9	31.04
รวม	29	100.00

2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มี 2 กรณี คือ กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจะประกอบไปด้วย ผู้แทนครัวเรือน ผู้นำท้องถิ่น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายก อบต. รองนายก อบต. และข้าราชการที่เกี่ยวข้องโดยมีการศึกษากับประชากรและกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 30 คนขึ้นไป สำหรับกรณีเป็นการวิจัยเชิงปริมาณประชากรและกลุ่มตัวอย่างจะเป็นกลุ่มประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ทั้งนี้จำนวนของประชากรและกลุ่มตัวอย่างจะมีปริมาณที่แตกต่างกันขึ้นกับขอบเขตที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา สำหรับวิธีการสุ่มตัวอย่างจะใช้รูปแบบการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non Probability Sampling) โดยภาพรวมพบว่ามีการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างระหว่าง 171-412 คน

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการวิจัยเชิงอนาคตแบบเดลฟายเทคนิค การวิจัยเชิงปริมาณจะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิจัยแบบผสมใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พบว่า กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกต กรณีการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม

คุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยผสมผสานที่ใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Mix Methodology) โดยพบว่ามีการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มากที่สุด รองลงมาเป็นการวิจัยผสมผสาน (Mix Methodology) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังตารางที่ 1

สำหรับการวิจัยแบบผสมใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และแบบสอบถาม สำหรับการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมืองานวิจัยทุกเรื่องจะใช้วิธีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ สำหรับกรณีการวิจัยเชิงปริมาณแบบสอบถามจะมีการวิธีการตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาร์ท

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นสรุปความตามประเด็นที่ทำการวิเคราะห์ กรณีเป็นการวิจัยเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์ร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การหาค่ามัธยฐาน การหาค่าพิสัยควอไทล์

3. ด้านผลการศึกษา (Meta Data Analysis)

การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการสร้างเขื่อนในประเทศไทย สามารถจำแนกข้อค้นพบเกี่ยวกับผลการศึกษา ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคม ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และผลกระทบด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งผลจากการวิเคราะห์พบว่าทั้ง 5 ด้านนั้นมีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

3.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากเขื่อนหลังจากที่เขื่อนสร้างเสร็จ ชุมชนได้รับ

ความสนใจมีนักลงทุนเข้ามาลงทุนทั้งทางด้านเกษตรกรรม และ ธุรกิจการท่องเที่ยว ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ โอกาสในการมีงานทำและทางเลือกในการประกอบอาชีพ มีมากขึ้นกว่าในอดีต โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพจากภาคเกษตรกรรมมาสู่ การบริการท่องเที่ยว การซื้อสินค้าได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้นและมีสินค้าให้เลือกมากขึ้น นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับความสะดวกจากการคมนาคม ส่งผลต่อการขนส่งผลผลิต เช่น ส่วนใหญ่ขนส่งผลผลิตสู่ตลาดเองและยอมรับว่าการขนส่งสะดวกมากกว่าเดิม

3.2 ผลกระทบด้านสังคม พบว่า การสร้างเขื่อน ทำให้ชุมชนเดิมล่มสลายจากการที่ชาวบ้านไม่มีที่ทำกิน ทำให้สูญเสียระบบผลิตหลักของชาวบ้าน เช่น การทำนา ทำสวน ซึ่งทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่พึ่งพาปัจจัยในการดำรงชีพจากพ่อค้าและนายทุน จากภายนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะการประมงและการรับจ้าง จากภายนอกชุมชน นอกจากนี้จากการสร้างเขื่อนทำให้มีการก่อตั้งชุมชนใหม่ มีชาวบ้านกลุ่มอื่นอพยพเข้ามาอยู่รวมกันกับ ชาวบ้านกลุ่มเดิม ทำให้ชาวบ้านถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม มีความขัดแย้งกันเนื่องจากแย่งชิงแหล่งหาปลา การขโมยเครื่องมือหาปลา ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความร่วมมือ ในการพัฒนา นอกจากนี้ความเจริญต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า และประปา ทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นในหมู่บ้านโดยมีโจรผู้ร้าย จากต่างถิ่นมากขึ้น

3.3 ผลกระทบด้านวัฒนธรรม พบว่า วัฒนธรรม ของชุมชนก่อนมีโครงการสร้างเขื่อนนั้น วัฒนธรรมประเพณี ต่าง ๆ จะแบ่งตามฤดูกาลมีการร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ต่าง ๆ เช่น ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีเดือนอ้าย ประเพณี สงกรานต์ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยจะมีการไปเยี่ยมเยียนกัน แต่ หลังจากที่มีโครงการสร้างเขื่อนแล้ว วัฒนธรรมชีวิตความเป็นอยู่แบบเดิม ๆ ของชาวบ้านได้หายไป เนื่องจากวัฒนธรรม แบบคนเมืองเข้ามาแทนที่

3.4 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การสร้าง เขื่อนในพื้นที่ต่าง ๆ ส่งผลให้ระบบนิเวศของชุมชนที่อยู่บริเวณ รอบ ๆ เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ที่ดิน ส่วนใหญ่ถูกน้ำท่วมกลายเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ชาวบ้านต้องสูญเสียแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วย พืชและสัตว์น้ำนานาชนิดซึ่งเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติที่สำคัญ ของหมู่บ้าน จากเดิมที่ชาวบ้านสามารถหาอาหารได้ง่ายตาม

บริเวณแหล่งน้ำดังกล่าว นอกจากนี้ผลจากการสร้างเขื่อนทำให้ สูญเสียพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์จำนวนมาก ส่งผลให้ผลผลิต จากป่า สัตว์ป่ามีปริมาณและความหลากหลายลดน้อยลง

3.5 ผลกระทบด้านคุณภาพชีวิต พบว่า ชาวบ้าน มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยเฉพาะผลกระทบที่ทำให้ ชาวบ้านเดือดร้อนมาก ได้แก่ ชาวบ้านได้ค่าชดเชยที่ทาง ราชการให้ไม่คุ้มกับค่าเรือถอนบ้านและค่าขนย้าย ชาวบ้าน ไม่มีงานทำ รวมทั้งไม่มีพื้นที่สำหรับการประกอบอาชีพ สำหรับ ผลกระทบทางบวก พบว่า ในกรณีที่รัฐจัดที่ดินทำกินให้ นั้น การจัดผังที่อยู่อาศัยใกล้กัน การตั้งบ้านเรือนเป็นแบบกลุ่ม มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น มีที่ทำกินล้อมรอบและพร้อมไป ด้วยบริการสาธารณะ การคมนาคมสัญจรไปมาความสะดวก

อภิปรายผล

1. สถานะองค์ความรู้การวิเคราะห์ผลกระทบ สิ่งแวดล้อมด้านแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย (Meta Theory)

ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยในประเด็นของด้าน แนวคิด ทฤษฎี นั้นมีความตรงกับเรื่องที่ทำวิจัย โดยพบว่าใน ด้านความตรงของแนวคิด ทฤษฎีกับเรื่องหรือหัวข้อที่ทำวิจัย นั้นโดยส่วนใหญ่แล้วสามารถทำได้อย่างเหมาะสม ยกเว้นมี บางเรื่องเท่านั้นที่ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เป็นประเด็น หลักของเรื่องน้อยมาก ซึ่งส่งผลต่อการนำไปกำหนดกรอบ แนวความคิดที่ใช้ในการทำวิจัย การกำหนดสมมติฐาน การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย การกำหนดรูปแบบการวิจัย การสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้แล้วยังพบว่า แนวคิด ทฤษฎี ที่ผู้วิจัยกล่าวถึงนั้น ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย หรือมีการใช้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น สำหรับขั้นตอนของการ ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผู้วิจัยไม่ได้ทำการสังเคราะห์ ออกมาเป็นองค์ความรู้ ผู้วิจัยทำการคัดลอกหรือย่อความจาก บทความของงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่างานวิจัยในแต่ละ เล่มจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป หากนำบทความย่อ เนื้อหาบางครั้งจะไม่สอดคล้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยควรนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาสังเคราะห์เนื้อหา ออกมาให้สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา

นอกจากนั้นยังพบว่าประเด็นที่งานวิจัยส่วนใหญ่ ไม่ได้กล่าวถึงคือ แนวคิดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) และแนวคิดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Principle)

สำหรับแนวคิดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดการพัฒนาที่เข้ามามีบทบาทในสังคมโลกและสังคมไทยในทุกๆ ด้าน แนวคิดนี้มีที่มาจาก การประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน เมื่อปี พ.ศ. 2515 ที่จัดโดยองค์การสหประชาชาติเพื่อเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการประชุมครั้งนี้ทำให้เรื่องสิ่งแวดล้อมได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในประชาคมระหว่างประเทศ และนำไปสู่การจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศต่าง ๆ ในเวลาต่อมา เช่น โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) คณะกรรมาธิการโลกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) เป็นต้น

2. สถานะองค์ความรู้การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านวิถีวิทยาการวิจัย (Meta Method)

จากการศึกษางานวิจัยทั้ง 29 เรื่อง พบว่า รูปแบบการวิจัยที่ผู้วิจัยดำเนินการประกอบไปด้วย 3 รูปแบบ ได้แก่ มีการวิจัยแบบทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยผสมผสานที่ใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Mix Methodology) การออกแบบการวิจัย (Research Design) ส่วนใหญ่จะให้น้ำหนักความสำคัญกับการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเท่า ๆ กัน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณใช้รูปแบบวิธีการสำรวจเพื่อมุ่งหาสภาพจริงที่เกิดขึ้น ได้แก่ การสำรวจผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นการหาข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อนำมาตีความเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ ณ ปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเหตุผลที่ผู้วิจัยทำการวิจัยในแต่ละเรื่องนั้นต่างให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ายังมีวิธีการวิจัยอีกมากที่สามารถนำมาใช้ในการศึกษาได้ เช่น การวิจัยประยุกต์ (Applied research) เป็นการวิจัยที่มุ่งแสวงหาความรู้ และประยุกต์ใช้ความรู้หรือวิทยาการต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติหรือเป็นการวิจัยที่นำผลที่ได้ไปแก้ปัญหาโดยตรง ซึ่งเป็นรูปแบบที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ และมีความเหมาะสม เนื่องจากผู้วิจัยไม่เพียงแต่ศึกษาปัญหาและสาเหตุเท่านั้น แต่ยังสามารถทำให้ทราบถึงแนวทางหรือการแก้ไข หรือนำไปประยุกต์ใช้ใน

การแก้ไขปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย หรือนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งสุภางค์ จันทวานิช (2531) กล่าวว่า เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึง วิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอน ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้นๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัยในตัวของมันเองอีกด้วย และอีกทางหนึ่งการวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นตัวนำของการพัฒนาดลสู่ชุมชนท้องถิ่น อย่างเป็นผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

3. สถานะองค์ความรู้การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านผลการศึกษ (Meta Data Analysis)

ผลการศึกษางานวิจัยทั้ง 29 เรื่อง พบว่าส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment) ซึ่งเป็นการคาดการณ์และการประเมินผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบของโครงการก่อนที่จะมีการริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งเป็นการคาดการณ์และประเมินผลกระทบที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้านในบริเวณพื้นที่ตั้งของโครงการและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงโดยรอบโครงการ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านทรัพยากรกายภาพ สภาพทางด้านทรัพยากรนิเวศวิทยา ด้านคุณค่าต่อการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่า ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจจะได้พิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลกระทบของโครงการหรือกิจกรรมที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะทำการอนุมัติให้ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมตามที่มีผู้ขออนุญาตดำเนินการนั้น ๆ เพื่อที่จะได้หาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในบริเวณพื้นที่ตั้งของโครงการและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงโดยรอบโครงการอีกด้วย นอกจากนี้ The American National Policy Act ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นระบบของกรรมวิธีซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

3.1 การนำเสนอวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอันอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3.2 การเสนอสภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่ได้รับผลกระทบ

3.3 การประเมินความเป็นไปได้ของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

3.4 การออกข้อกำหนดเพื่อรักษาสภาพแวดล้อม

3.5 การเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

3.6 การจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อลดผลกระทบ

ซึ่งผลจากการวิจัยในประเด็นผลกระทบสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคม ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบด้านคุณภาพชีวิต ต่างมีทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบเช่นเดียวกัน ซึ่งผลจากการวิจัยชี้ให้เห็นผลกระทบด้านลบและด้านลบในทิศทางที่สอดคล้องและเหมือนกัน ซึ่งผล

จากการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและจะช่วยให้การมองปัญหาต่าง ๆ ได้กว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิมที่มองเพียงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นประเด็นหลักอันก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่ทรัพยากรธรรมชาติตามมา ช่วยพิจารณาผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและความรุนแรงจากการพัฒนาโครงการเพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถหามาตรการในการป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นนั้นอย่างเหมาะสมก่อนดำเนินการสามารถแน่ใจว่าได้คาดการณ์ประเด็นปัญหาสำคัญอันเกิดขึ้นอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยเลือกมาตรการที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติและค่าใช้จ่ายน้อย ช่วยเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในการลงทุนหรือพัฒนาโครงการ การเตรียมแผนงานทางการเงินในการจัดการสิ่งแวดล้อมและสามารถใช้ผลการศึกษเป็นข้อมูลที่จะให้ความกระจ่างต่อสาธารณชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรได้ เป็นแนวทางกำหนดแผนการติดตามตรวจสอบผลกระทบต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นภายหลังได้มีการก่อสร้าง และดำเนินการ เป็นหลักประกันในการใช้ทรัพยากรที่ยาวนาน (Long-term Sustainable Development) (งานอนามัยสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ผลจากการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของประชาชนในบริเวณที่ได้รับผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำทั้งบริเวณเหนือเขื่อน บริเวณรอบ ๆ เขื่อน และบริเวณท้ายเขื่อนสามารถเป็นข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาใช้ประกอบการวางแผนโครงการเพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเหล่านั้นให้ดีขึ้น และเป็นการช่วยให้ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากการดำเนินโครงการได้รับการชดเชยอย่างเป็นธรรม และได้รับผลประโยชน์อื่น ๆ จากโครงการดังกล่าวด้วย นอกจากนี้จะต้องมีแผนปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ได้รับความเสียหายให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ อันเนื่องมาจากการมีโครงการด้วย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่างานวิจัยที่ทำการศึกษาทั้งหมดมีสารประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลและข้อค้นพบต่าง ๆ เพียงแต่การนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นยังไม่มากเท่าที่ควร ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้สนใจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรศึกษาทางด้านข้อเสนอแนะให้มากยิ่งขึ้นนี้เพื่อให้เกิดการนำผลจากการวิจัยที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐควรแก้ไขปัญหาผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนที่สร้างไปแล้วอย่างจริงจัง โดยการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและการฟื้นฟูชุมชนที่ได้รับผลกระทบ
2. ในการจ่ายเงินทดแทนให้กับประชาชน จำเป็นต้องใช้งบประมาณที่สูงเพื่อให้เกิดความยุติธรรมกับผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงทั้งค่ารื้อถอน ค่าขนย้าย ค่าเวนคืน และควรมีมาตรการ เช่น มีที่ปรึกษาทางด้านการใช้เงินเพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจในการใช้จ่ายอย่างถูกต้องเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างมั่นคงในอนาคต
3. ในการสร้างเขื่อนรัฐควรพิจารณาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริเวณอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นที่สร้างเขื่อนด้วย เนื่องจากเมื่อสร้างเขื่อนแล้วไม่ได้เกิดประโยชน์ต่อคนพื้นที่ใกล้เคียง แต่ทำให้สิ่งแวดล้อมถูกน้ำท่วมทั้งบ้านเรือนและที่ทำกิน รัฐควรเพิ่มงบการวิจัยศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมก่อนการสร้างเขื่อน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. งานวิจัยที่ทำการศึกษทั้งหมดมีสาระประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลและข้อค้นพบต่าง ๆ เพียงแต่การนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นยังไม่มากเท่าที่ควร ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรศึกษาทางด้านข้อเสนอแนะให้มากยิ่งขึ้นทั้งนี้เพื่อให้เกิดการนำผลจากการวิจัยที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จริง
2. แนวคิด ทฤษฎี ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมควรมีการนำ แนวคิดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) และแนวคิดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Principle) มาประยุกต์ใช้ให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรมีการศึกษารูปแบบการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายเข้าร่วมในกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากโครงการสร้างเขื่อน แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2551). *แผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำในประเทศไทย*. ออนไลน์, จาก <http://www.forest.go.th/Research/watershade/save.html>
- กรมส่งเสริมสุขภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม. *พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535*. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. งานอนามัยสิ่งแวดล้อม. (ม.ป.ป.). *การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม*. ออนไลน์, จาก http://www.ed2.surinpho.com/documents/1328759260_.doc
- ณชพงศ์ จันจุฬา. (2552). “เขื่อน: การพัฒนาแก้ปัญหาประมงไทย”. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5, 2, หน้า 25.
- ทศวรรษ เวียงธีรวัฒน์. (2556). “ปัญหาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม: กรณีโครงการที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม”. *วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์*, 2, 1, หน้า 21-37.
- ธีระพร วีระถาวร. (2545). “การเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการวิจัยด้วยการวิเคราะห์อภิมาน”. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 15, หน้า 323.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. *ราชกิจจานุเบกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี.
- ศศิธร ศักดิ์เทวินทร์. (2551). *สถานะองค์ความรู้เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม: วิธีวิทยาการสังเคราะห์งานวิจัยอภิมานเชิงคุณภาพ*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปทุมธานี.
- สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2551). *แนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2531). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Colombo, A. G. (Ed.). (1992). *Environmental Impact Assessment*. Dordrecht, NL: Kluwer Academic Publishers.

ผู้เขียนบทความ

นางสาววิไลพร อัจมนตรี

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการบริหาร

รัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

เลขที่ 169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข

อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131

E-mail: vi_atmontri22@hotmail.com

ดร. ธนวัฒน์ พิมลจิตา

และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรเมศวร์ พิริยะวัฒน์

อาจารย์ปรึกษาหลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

เลขที่ 169 ถนนลงหาดบางแสน ตำบลแสนสุข

อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20131